

2011. NOVEMBER 6. VASÁRNAP

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 51,1–19

STEINBACH JÓZSEF

Babilónia pusztulása Isten akarata

^{51,1}Így szól az Úr: Pusztító szelet támasztok én Babilónia ellen, Káldea lakói ellen. ^{51,2}Idegeneket küldök Babilónia ellen, akik szétszórják, pusztává teszik országát. Rátámadnak mindenfelől a veszedelem napján. ^{51,3}Az íjász feszítse íját, és öltse föl páncélját! Ne kíméljétek ifjait, irtsátok ki egész seregét! ^{51,4}Hulljanak a halálrsebzetek a káldeusok országában, és a ledöföttek az utcákon! ^{51,5}Mert nem hagyta magára Izráelt és Júdát Istenünk, a Seregek Ura, bár megtelt országuk vétekkel Izráel Szentjével szemben. ^{51,6}Meneküljetek Babilonból, mentse mindenki az életét, ne vesszete el az ő bűne miatt! Mert az Úr bosszúállásának ideje ez, megfizet neki tetteiért. ^{51,7}Aranyszerleg volt Babilon az Úr kezében, megrészegítette az egész földet. Borából ittak a népek, ezért vesztették eszüket a népek. ^{51,8}Hirtelen esett el Babilon, összeomlott, jajgassatok miatta! Szereztek balzsamot sebére, hátha meggyógyul! ^{51,9}Gyógyígtattuk Babilont, de nem gyógyult meg. Hagyjátok hát, menjen mindenki a hazájába! - mert az égig ért ítélete, a fellegekig emelkedett. ^{51,10}Kiderítette igazunkat az Úr. Jöjjetek, beszéljük el a Sionon, hogy mit tett Istenünk, az Úr! ^{51,11}Hegezzétek a nyilakat, készítsétek elő a pajzsokat! Földre dobta az Úr a méd királyok lelkét, mert azt akarja, hogy feldúlják Babilont. Bizony, az Úr bosszúállása ez, bosszút áll templomáért. ^{51,12}Tűzzétek ki a hadi jelvényeket Babilon falaival szemben, erősítsétek meg az őrséget! Helyeztetek el őrszemeket, állítsatok lesbe csapatokat! Mert az Úr elhatározta és végre is hajtja, amit megmondott Babilon lakosairól. ^{51,13}Te nagy vizek mellett lakó, kincsekben gazdag nép, eljött a véged, rablásod véget ért! ^{51,14}Megesküdtél önmagára a Seregek Ura: Ha tele vagy is annyi emberrel, mint a sáska, akkor is fölhangzik majd fölötted a diadalének! ^{51,15}Az Úr ereje alkotta a földet, az ő bölcsessége szilárdította meg a világot, az ő értelme feszítette ki az eget. ^{51,16}Mennydörgő szavára víztömeg támad az égből, felhőt hoz fel a föld széléről, villámokat alkot az esőhöz, és szelet bocsát ki kamráiból. ^{51,17}Megáll a tudománya minden embernek, szégyent vall bálványával minden ötvös, mert csalódik öntvényében: nincsen abban lélek. ^{51,18}Hitvány és nevetséges dolgok azok, semmivé lesznek a megtorlás idején. ^{51,19}De nem ilyen Jákób osztályrésze, mert Ő a mindenség formálója, Izráel törzse pedig az ő tulajdona: Seregek Ura a neve!

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Isten jogos büntetése Babilonon (1 – 14)

Az 51. fejezetben tovább folytatódik Babilon pusztulásának leírása.

Isten **pusztító szelet** hoz Babilonra (1): a szelelés során a kicsépelte gabonát lapáttal a levegőbe dobták, hogy a szél eltávolítsa belőle a polyvát; Isten Babilont polyvának minősítette, amitől meg kell tisztítani a gabonát. A szórólapát képe a 2. versben is megjelenik, mert az ítélet olyan formát ölt, mint ami az aratás

utáni csépléskor történik. Itt azonban most más a cél: nem a mag összegyűjtéséről van szó, hanem az, hogy a polyvát szétszórják.

Az 51,2-ben, az eredeti szövegben olvasható egy fontos kifejezés, a „léb qámáj”, szó szerint azt jelenti, hogy „**ellenségeim szíve**”. Isten Igéje így nevezi Babilont. Ez egy rejtjeles írás (atbas), Babilon megnevezésére, melynek lényege az volt, hogy a név betűit úgy cserélték ki, hogy az abc végétől számított betűt felcserélték az abc elejétől számított ugyanannyiadik betűvel; olyan ez, mintha például a „zs” betű helyett „a” betűt írnánk, vagy a „z” helyett „á” betűt. A „léb qámáj”, azaz „lbqmj” kifejezés mássalhangzóinak a héber abc szerinti megfordítása a „Káldea” héber megfelelőjét adja, azaz Babilonról van szó. Tehát ennek a sornak pontos fordítása: „Idegeneket küldök Babilónia ellen”. Ugyanakkor az „ellenségeim szíve” kifejezésnek is meg lehet az üzenet-értéke, hiszen Babilon a világ központjának, „szívének” gondolta magát, de Isten nézőpontja szerint az istenellenes hatalmak centruma. Ez kerül lerombolásra.

Isten az ellenséget a **végrehajtás kíméletlenségére** utasítja (3–4). Az íjász feszítse íját, ne kímélje még az ifjat se, irtsák ki az egész babiloni hadsereget, ne irgalmazzanak a halálra sebzetteknek sem.

Babilont az Ige **aranyserleghez** hasonlítja, aki az Úr kezében volt (7), azaz Isten ítéletének eszköze volt. Akik ugyanis Babilonnal kapcsolatba kerültek, azok megrészegeedtek, eszüket veszítették, hatása alá kerültek. Babilon azonban kikerült az Úr kezéből, elfelejtette, hogy Isten eszköze, és hatalmával visszaélt. Ezért hirtelen elesik Babilon, összeomlik, és hiába akarják gyógyítani, sebe halálos, mert megítélte az Úr (8–9). Babilont az Úr felhasználta, de az visszaélt mindazzal, amit az Úrtól kapott, ezért az égis ért ítélete (9). Amikor a serleg kikerült az Úr kezéből, már önmagára hívta fel a figyelmet: szép, gazdag, díszes, telve részegítő borral. Jöttek is a népek, csodálták Babilon gazdagságát, és a népek elbódultak a sok pompa láttán, szinte eszüket veszítették.

Ezután az Úr parancsot ad az ostrom megindítására, a **méd-perzsa király** Babilonra támad roppant seregével.

E támadás mögött tehát az Úr haragja áll, **mert a Babiloniak lerombolták templomát** (11).

Haragja kiteljesedik Babilonon. Ezt elhatározta az Úr, és végre is hajtja (12). Babilont nem védi meg sem vizes-árka, sem kincse, sem az ott lakó sáska mennyiségű, sok ember. Babilon rablása véget ért (12).

Isten ingyen könyörülő irgalma népén (5 és 10)

Isten azonban nem akarja, hogy népe (itt is együtt említi Jeremiás Izráelt és Júdát) a babiloniakkal együtt elpusztuljon. Sőt, az Úr kinyilvánítja, hogy **nem hagyta el őket**, és nem hagyja őket magukra, noha megteltek vétkekkel Izráel Szentjével szemben (5).

Izráel Szentjeként nevezi Jeremiás az Istent. Ez a megnevezés Ézsaiásnál gyakori, de Jeremiásnál csak itt, illetve még az 50,29-ben olvasható.

Teológiai tömörséggel olvassuk itt az **ingyen kegyelemből való megtartatást**. Isten könyörül népén, noha azok nem érdemesek rá. Vétkezett a választott nép, de Isten nem adta fel, a velük kapcsolatos tervét.

Isten megtartó irgalma azonban az átadott életű embernél és népnél lesz hatékonyá, akik engednek az Istennek, azaz komolyan veszik irgalma vezetését. Isten azt parancsolja nekik, hogy **meneküljenek az országból (6)**. Most Isten parancsa a menekülés! Van olyan helyzet tehát, amikor a menekülés nem engedetlenség, hanem éppen ellenkezőleg, engedelmesség.

Aki Babilonban marad, az elveszik az ottaniakkal együtt, és ott az Isten jogos ítélete érvényesül, miszerint **megfizet az Úr mindenkinek tettei szerint (6)**.

A **kegyelem** tehát kiharcolja az Isten igazságosságának teréből egy helyet, ahol nem tetteink szerint bánik velünk az Úr. Ide kell menekülni. Ez a hely Krisztus! Krisztusban lenni annyit tesz, mint Isten kegyelmi terében lenni. Menekülj Krisztushoz!

Babilonon nem, népén azonban könyörül az Úr (10). **Kiderítette népe igazságát az Úr, és cselekedett érte.**

A szabadító Isten magasztalása (15 – 19)

A 15–19 versek himnikus szárnyalása az **Urát magasztalja**, aki ereje, bölcsessége, értelmével alkotta a földet, az eget, a vizet, és a szelet; az egész világot. Istennel szemben megáll minden emberi tudomány. **Csak Vele élhetünk!**

Nélküle csalódunk és szégyent vallunk! Hitvánnyá, nevetségessé, semmivé lesz mindaz, amiben Nélküle vetettük reménységünket. Csak aki az Úrban bíz, aki az Úr tulajdona, az marad meg!

Prédikációvázlat

Textus: „...Meneküljetez Babilonból!” (Jer 51,6)

Ez az Ige arra mutat rá, hogy mit jelent az élő Isten nélkül élni, és mit jelent Benne bízni, mik a következményei az egyiknek és a másiknak. Majd az Ige határozottan, féltő szeretettel felhív arra, hogy meneküljünk az Úrhoz! Ez az egyetlen esély az igazi szabadulásra!

Aki az Úr nélkül él

Sokféle Babilon „képződik” manapság is. Anélkül, hogy allegorikusan magyaráznánk az Igét, egyértelmű az utalás a mai Babilonokra, és még általánosabban, azokra a folyamatokra, berendezkedésekre, amelyek **már nem számolnak az élő Istennel!** Az igehirdetésben számos szemléltető anyag említhető ezzel kapcsolatban, korunk kontextusából.

Aki az Úr nélkül él, az aranyserlegével, szépségével, borával, hatalmával **megrészegeti a körülötte élőket**, visszaél hatalmával, és elfelejti, hogy mindene az Úré (7).

Aki az Úr nélkül él, az magára hívja fel a figyelmet, és **nem az Istennek adja meg a dicsőséget** (15 – 16).

Aki az Úr nélkül él, az **előbb utóbb összeomlik**, és nagy pompája után nagy lesz annak romlása (8). Megszégyenül, és semmivé lesz minden, amiben eddig bízott (18). Az Úr jogos ítélete ez. Az Úr nélkül élt Babilon, ezért semmivé lesz!

Aki az Úrban bízunk

Aki az Úrban bízunk, azt az Úr **nem hagyja magára!** Még akkor sem, ha tele vannak vétkekkel. Irgalmas hozzájuk (5). Népévé teszi őket, tulajdonává (19). Kideríti igazukat, azaz saját igazát tudja be nekik (10). Nem engedi, hogy elveszenek (6). **Cselekszik értük**, megszabadítja őket, és megítéli ellenségeiket (8 és 10)

Menekülj az Úrhoz!

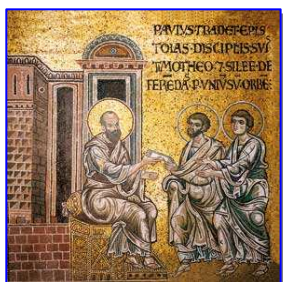
Isten megtartó irgalma azonban az **átadott életű embernél** és népnél lesz hatékonyá, akik engednek az Istennek, azaz komolyan veszik irgalma vezetését.

Isten azt parancsolja nekik, hogy **meneküljenek az országból** (6). Most Isten parancsa a menekülés! Van olyan helyzet tehát, amikor a menekülés nem engedetlenség, hanem éppen ellenkezőleg, engedelmesség.

Aki Babilonban marad, az elveszik az ottaniakkal együtt, és ott az Isten jogos ítélete érvényesül, miszerint **megfizet az Úr mindenkinek tettei szerint** (6).

A **kegyelem** tehát kiharítja az Isten igazságosságának teréből egy helyet, ahol nem tetteink szerint bánik velünk az Úr. Ide kell menekülni.

Ez a hely Krisztus! Krisztusban lenni annyit tesz, mint Isten kegyelmi terében lenni. Menekülj Krisztushoz!

2011. NOVEMBER 6. VASÁRNAP

1TIMÓTEUS 1,12–20

DR. KÓKAI NAGY VIKTOR

Pál, az Isten bűnösöket megmentő kegyelmének példája

^{1,12}Hálát adok a Krisztus Jézusnak, a mi Urunknak, aki megerősített engem, mert megbízhatónak tartott, amikor szolgálatra rendelt. ^{1,13}Jóllehet előbb őt káromló, az övéit üldöző és erőszakos ember voltam, mégis irgalmat nyertem, mert hitetlenségemben tudatlanul cselekedtem. ^{1,14}De bőségesen kiáradt rám a mi Urunk kegyelme a Krisztus Jézusban való hittel és szeretettel. ^{1,15}Igaz az a beszéd, és teljes elfogadásra méltó, hogy Krisztus Jézus azért jött el a világba, hogy a bűnösöket üdvözítse, akik közül az első én vagyok. ^{1,16}De azért könyörült rajtam, hogy Jézus Krisztus elsősorban énrajtam mutassa meg végtelen türelmét példaként azoknak, akik majd hisznek benne, és így az örök életre jutnak. ^{1,17}Az örökkévalóság királyának pedig, a halhatatlan, láthatatlan egy Istennek tisztelet és dicsőség örökkön-örökké. Ámen.

Buzdítás a nemes barcra

^{1,18}Ezt a parancsot kötöm a lelkedre, fiam, Timóteus, hogy a rólad szóló korábbi prófécia alapján harcold meg a nemes harcot. ^{1,19}Tartsd meg a hitet és a jó lelkiismeretet, amelyet egyesek elvetettek, és ezért a hit dolgában hajótörést szenvedtek. ^{1,20}Ezek közül való Hümenaiosz és Alexandrosz, akiket átadtam a Sátánnak, hadd tanulják meg, hogy ne káromolják az Istent.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

A kijelölt szakaszban Pál személyes példáját egy rövid buzdítás követi, amely visszautal az 1,4–11 versekre, mint a Timóteusra bízott harc tartalmára.

Az apostol személyes példája elválik a címzéstől, és azt fejti ki részletesen, ami a 11. vers zárszava volt: miként bízott Pálra az evangélium hirdetése. Az 1,12–17 versek formai meghatározására éppen úgy igaz, hogy egy elbeszélés jellegű visszaemlékezés, mint az, hogy hálaadás Jézusnak, aki kiválasztotta és megerősítette Pált feladatában. Az apostolra történő visszaemlékezés érdekessége, hogy annak háttérében nagy valószínűséggel nem az 1Kor 15,8–11, vagy a Gal 1,13–16 állnak,¹ ami arra enged következtetni, hogy ez a tradíció a közösség élő emlékezetének részét képezte. Ahogyan a visszaemlékezés egy köszönetnyilvánítással kezdődik (1,12), úgy egy

¹ Ha közeli párhuzamot keresünk az itt megjelenő tradícióhoz, akkor megállapítható, hogy az a Kol és Ef levelekben megjelenő hagyományhoz közelebb áll, mint az ApCsel által rögzítetthez (vö. Roloff, 85kk).

doxologia² zárja, keretet adva ezzel az „életrajznak”. Pál úgy jelenik meg megtérése előtt, mint Istent káromló, erőszakos, az igazakat üldöző ember. Az apostolra itt alkalmazott képek a bűnkatalógusokból származnak, a szerző célja nyilvánvaló, Pált megtérése előtt úgy akarja ábrázolni, mint a bűnös emberek mintapéldányát,³ aki tudatlanságból cselekedett rosszul. Nyilván a tudatlanságból elkövetett vétek sokkal könnyebben megbocsátható, mint az, ha valaki tudatosan tesz rosszat (pl. az 1,3–11-ben említett tévtanítók), de ettől függetlenül a megbocsátás Isten részéről ajándék, a kegyelem ajándéka. A 15. vers központi szerepet kap a megértésben, a levél szerzője Pál visszatekintésében juttatja szóhoz azt az alapigazságot, hogy Jézus a bűnösök megmentéséért jött el ebbe a világba (lásd Mk 2,17b par.; Mt 9,13c), amely kijelentés igaz voltáról⁴ nem lehet vitatkozni, ezt érzékelteti az is, hogy ezzel a mondattal már a jelenbe érkezünk (a fiktív apostol/levélíró jelenébe, de a mindenkori olvasó jelenébe is). A bűnösök közötti elsőségnek két jelentése is van. Az első a bűn nagyságára vonatkoztatva állapítja meg az elsőséget, a másik magyarázat, ami legalább ugyanennyire elfogadható és fontos, arra utalna, hogy időrendben Pál volt az első, hogy utána az evangélium tőle, általa eljuthasson a címzettekhez. Ebben az elsőségben azonban – ahogyan a következő vers ezt egyértelművé teszi – benne rejlik a cél is: túlszárnyalni a régi-eket, jobbnak lenni, mint ő volt. A 16. versben megjelenő *u`potu,pwsij* kifejezés ugyanis elsősorban nem példát jelent, hanem egyfajta előképet. Jelölhet egy vázlatot, előképet, ami alapján elkészül a kép, vagy mintát, amiről másolatot lehet készíteni.

A 18–20 versekkel zárul a levél bevezetése, de ugyanezen versek tovább is vezetnek a levél tartalmi mondanivalójához, ami majd a 6,20k-vel zárul. Megállapítható tehát, hogy az 1,18–20 és a 6,20–21 képezik a keretet a tulajdonképpeni tartalmi résznek. A 18. versben megjelenő *paraggeli,a* kifejezés ugyanazzal a jelentéssel bír, mint amit az 1,5-ben láthatunk (továbbá 1,3), olyan parancsot jelöl, ami megkérdőjelezhetetlen, hiszen az evangéliumból

² A doxológia a hellenista zsidóság imádság tradíciójában gyökerezik és a hellenista gyülekezetek istentiszteletéből származhat (Roloff, 91). Ebből a záró gondolatból megkérdőjelezhetetlenné válik, hogy mindezen események háttérében Isten áll.

³ Pálnál soha nem találkozunk ezzel, ő soha nem tekint úgy megtérése előtti életére, mint ami istentelen lett volna, vagy hitetlen. Sokkal inkább úgy mutatja be múltját, mint amit az Isten iránti buzgóság itatott át, csak a buzgólkodás iránya volt teljesen téves, ami az istenkép hamisságából adódott.

⁴ J. Jeremias arra hívja fel a figyelmet, hogy a kifejezés „*pisto.j o` lo,goj*” összesen öt alkalommal jelenik meg a pásztori levelekben (1Tim 1,15; 3,1; 4,9; 2Tim 2,11; Tit 3,8) és minden esetben idézetet vezet be (i.m. 16). A jelentését viszont meglehetősen nehéz meghatározni, talán a kijelentés második fele segíthet tovább bennünket, miszerint, „méltó a teljes elfogadásra”. Ez utóbbi kijelentés egy következmény, annak a következménye, hogy az ige megbízható és igazsága a forrásából adódik. A kijelentés *Sitz im Leben* – je pedig a katekézisben és/vagy az istentiszteleten keresendő (Roloff, 88k).

származik.⁵ Érdekes kifejezés a Timóteusra vonatkozó korábbi „prófeciák”, több vélemény is megfogalmazódott arra nézve, hogy mit jelenthet ez. A számos elképzelés közül egyetérthetünk a J. Roloff által is előnyben részesített magyarázattal, miszerint Pálnál a prófétai szó alapvetően az istentiszteleti alkalmakhoz kapcsolódott és elsődleges feladata a vigasztalás, erősítés és a gyülekezet tanítása volt, amely a hagyományos tanítástól eltérően tekintélyét nem az Írásból nyerte, hanem a Lélek munkája által. Ebből adódón feltételezhetjük, hogy itt valamiféle beiktatásra kell gondolnunk, a jelölt ilyen kijelentések által kap intést és biztatást.⁶ Ezekre támaszkodva vívhatja meg a kihívásokkal szemben harcát⁷ és győzhet le minden nehézséget, de erre csak akkor van esélye – hívja fel olvasói figyelmét a szerző – ha Isten áll mögötte ebben a küzdelemben. Aki nem így tesz, az hajótörést fog szenvedni. A 20. vers éles kijelentése (lásd ehhez 1Kor 5,5) csak abban az esetben értelmezhető, ha annak háttérében észrevesszük, hogy itt olyan emberekről van szó, akik már ismerték az egészséges tanítást,⁸ akik éppen ezt hagyták el. Itt válik fontossá, hogy a levél szerzője, amikor visszatekint Pál életére, kifejezetten hangsúlyozza, hogy amikor vétkezett, tudatlanul tette azt (1,13 lásd ehhez továbbá Lk 23,34). Egyértelműen áll előttünk, hogy a tévtanítás soha nem az egyháztól független jelenség, veszélye éppen abban áll, hogy féligazságokat képvisel, mindig az egyház kebelében keletkezik és a közösségben végzi el pusztító munkáját.

---

⁵ Pálnál parancsként mindig az jelenik meg, ami evidens módon kötelező érvényű, de ami még ennél is fontosabb, a feltámadott Úr tanításából származik (lásd 1Kor 7,10; 11,17; 1Thessz 4,2.11).

⁶ Lásd i.m., 102.

⁷ A harchoz, küzdelemhez kapcsolódó képeket nem csupán az apostol kedvelte alkalmazni tanításában (pl. 1Kor9,7), de fontos helyet foglalt el a populárfilozófia etikájában is. Itt az élet úgy jelent meg, mint folyamatos harc a szenvedélyekkel, érzelmi kitörésekkel szemben, hogy az ember eljusson a legfőbb elérendő célhoz, az avtaraxi,a – hoz (lásd Roloff, 103.).

⁸ Hümenaiosz és Alexandrosz feltehetően Pál és Timóteus egykori munkatársai lehettek – Jeremias, 18

Prédikációvázlat

Bűnösök között te vagy az első!

1. Jó Pálról olvasni, mert úgy jelenik meg előttünk, mint ember, aki példaként állhat a mindenkori olvasó előtt. Olyan ember jelenik meg előttünk, aki tévedett, aki rossz irányba ment, és aki belátta a tévedését. Rossz Pálról olvasni, mert úgy jelenik meg előttünk, mint ember, aki példaként állhat a mindenkori olvasó előtt. Olyan ember jelenik meg előttünk, aki tévedett, aki rossz irányba ment, és aki belátta a tévedését. Ez a kettősség jellemző ránk. Hiszen egyfelől jó látni, hogy még ő sem volt tökéletes, hibázott; másfelől, rossz érzésünk van, ő képes volt ezt megtenni, de mi vajon képesek vagyunk-e rá?

2. Számomra egyértelmű, hogy a levél írója és a címzettjei is ugyanezzel a kétséggel vetették papírra, és olvasták ezeket a sorokat. Az ő életükben is nagy kérdés volt a jelen, az elhívás utáni lét, mert a jelent soha nem a múltunkba révedés határozza meg, hanem a jövőlátásunk. Nem véletlen, hogy éppen Pál életének momentumai jelennek meg a levél Timóteusának beiktatásáról szóló rész előtt. Amikor valaki feladatot kap, egy új időszak kezdődik. A hivatal vállalása egyben azt is jelenti, hogy a tévedésre is nagyobb esélyünk van, hiszen a felelősség is nagyobb.

3. Ne gondoljátok, hogy ez a „hivatal” csak a hivatalosoké (lelkészek, gondnokok, presbiterok, egyházfik stb.) ez bizony minden hívőre, egyháztagra vonatkozik. Talán azért nehéz ezt elsőre belátni, mert nem minden egyes hívő életében köthető a „hivatala” felvétele egy konkrét (ünnepi) eseményhez, de bizony a hívő léted valamikor elkezdődött. És éppen ez az a pillanat, amiről választott igénk szól. Az elsőség mindenkire vonatkozik úgy a bűnösségében, mint az időiségében. A bűnösségünk kérdésében nem szorul magyarázatra ez az állítás, ha őszintén magadba tekintesz, csak a köszönet szavával adhatsz hálát a megszabadításodért. Ami az időbeli elsőséget illeti, Isten ránk ruházza, rám és rád (lásd egyetemes pap-ság elve) a tanítás feladatát. Akit te fogsz tanítani, azt időben is megelőzted! Benned megvan-e az a meghatottság erre gondolva (éppen engem? Hát ki vagyok én, de még inkább ki voltam én?), ami a levélben visszaemlékező apostol gondolatait áthatotta?